

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 137 (18).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 4. juunil
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi
Walges saalis.

Kokku on tulnud 98 Asutawa Kogu
liiget.

Walitsuse lauas: rahaminister **J. Kuk**
ja toitlusminister **J. Kriisa**.

P ä e w a k o r d:

1. Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanekud: Jegor Kuragin'ile, Hilda Kruuseman'ile, Ants Adler'ile, August Hanson'ile ja Pelageja Löwin'ile armuandmise ning Elisabeth Mettus'e karistuse kergenduse kohta.

2. Seisuste kaotamise seadus — II lugemisel.

3. Perekonna seisu seadus — II lugemisel.

4. Seadus kirjanikkude, kunstnikkude ja teadlaste toetamise kohta — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku.

1. Asutawa Kogu otsus armu anda Awdotja Kuragin'ile.

Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja **H. Raudsepp**: Asutawa Kogu nime peale on antud Petseri maakonna elaniku Jegor lisaki p. Kuragin'i poolt palwe tema alaealise tütre Awdotja Kuragin'i karistusest wabastamiseks. Aktide järele on asjalugu järgmine. Käesolewa aasta 25. webruaril wõeti palwekirja sisseandja Kuragin'i naine ja tütar Awdotja kodu ligidal piiri ääres kinni salakaubawedamise pärast. Nimelt olid nad ühe puuda soola ostnud. Et neil mingisugust luba selle wedamiseks ei olnud, siis wõeti nad sõjawäewõimude poolt

kinni ja asi läks sõjawäljakohtu kätte. Sõjawäljakohus mõistis naise ja tütre mõlemad iseäralikkude õiguste kaotamisega üheks aastaks wangiroodu. Asutawa Kogu komisjon waatas selle süüdistus- asja läbi ja leidis nimelt selle palwekirja kirjutaja Kuragin'i tütre Awdotja Kuragin'i kohta, et wõimalik on tema palwele wastu tulla, sest soolaostja oli ema, ja tütar, kes wanemate juures elab, käis ainult emaga kaasas. Tema ei olnud mitte ostja ja sellega sellest kuriteost osa ei wõtnud. Teda ei saa ka selles süüdistada, et ta ema üles ei andnud, ei wõi nõuda, et tütar ema peale oleks pidanud kaebama minema. Wäljakohus oli aga mõlemaid ühtewiisi iseäralikkude õiguste kaotamisega üheks aastaks wangiroodu mõistnud. Sellepärast paneb Asutawa Kogu nime peale antawate palwete läbiwaatamise komisjon Asutawale Kogule ette järgmine otsus wastu wõtta: Awdotja Jegori t. Kuragin'ile täielikult armu anda, teda wabastada karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

Juhataja **J. Seljamaa**: Palwete läbiwaatamise komisjon on otsuseks teinud Awdotja Jegori t. Kuragin'ile täielikult armu anda, teda wabastada karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest. (Hääletatakse.) Sellega on see ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

2. Asutawa Kogu otsus armu anda Hilda Kruuseman'ile.

Aruandja **L. Olesk**: Selle asja sisu on järgmine: Tallinna linna politsei V jaoskonna wanem kordnik kirjutab 1. webruaril s. a. „Täna ilmus jaoskonda kordnik Rosenberg ja tõi enesega kaasa kellegi tundmata naisterahwa, keda Luisentali uul. nr. 25 maja elanikud parajasti warguse pealt tabanud olid, kui tema sealsamas majas elawa Emilie Wotmanni kojakapist 5 naela jahu ja kaks naela leiba oli ära warastanud. Jaoskonnas selgus, et warguse pealt tabatud naisterahwas Hilda Kruuseman, kes elab Oskari uul. nr. 20—7. Tema seletas sel korral, et tema praegu elab kolmandat päewa oma tuttawa juures Oskari

uul. nr. 20—7. Tema tulnud maalt kolme päewa eest linna tööd otsima, kuid pole senni tööd leidnud. Et tal sugugi raha ei olnud ja juba mitu päewa söömata oli, siis otsustas ta kerjama minna. Luisentali uulitsal pannud ta tähele, et kojast üks kapp lukust lahti olnud ja et kõht tühi olnud, ootanud ta parajat aega, teinud kapi lahti ja wõtnud sealt kotitäie jahu, tüki leiba ja liha.“ Rahukohtuniku juures, kus asja läbi arutati, tunnistas Kruuseman ennast süüdlaseks ja seletas sedasama, et ta kolm päewa söömata olnud ja sellepärast wargile läinud, sest et tal mingisugust sissetulekut ei ole ja pealegi haiglane on. Kõik tunnistajad seletasid kindlasti, et Kruuseman on warastanud 10 naela leiba ja poolteist naela liha. Rahukohtunik käesolewat asja arutades otsustas rahukohtu trahwiseaduse § 169—170 p. 4 ja § 171 p. 2 põhjal Hilda Kruuseman'i neljaks kuuks wangi mõista ja tema peale iseäralikku kohtumaksu 10 marka panna. Selle peale andis Hilda Kruuseman wabariigi Asutawale Kogule palwe, milles ta ütleb: „Sain warguse pärast neljaks kuuks kinni mõistetud. Palun Asutawat Kogu minu asja uuesti läbi waadata ja kui wõimalik minu karistust kergendada. Minu terwislik seisukord oli väga wilts, mis hoolsat arsti rawitsemist nõuab, olen ka väga kehwaranduse poolest, olen seda waesuse ja häda pärast teinud, oli esimene kord ja jääb ka wiimaseks. Palun alandlikult minu palwet kuulda wõtta“. Armuandmise komisjon arutas selle küsimuse läbi ja leidis, et rahukohtunikul wõimalik ei ole seaduse põhjal niisugustes hädapärast toimepandud wargustes trahwi alla kolme kuud mõista, otsustas Asutawale Kogule ette panna Hilda Kruuseman'ile armu anda, nimelt selles mõttes, et ta wangistusest wabastatud saaks.

K. Baars (töer.): Siin on teistes asjades, mis ette on pandud, ettepanek, et peale karistuse weel süüalune karistuse tagajärgedest wabastatakse. Miks siin seda tehtud ei ole?

Aruandja L. Olesk: Komisjon ei teinud seda sellepärast, et siin iseenesest wargus olemas oli ja seda tühjaks teha ei saa.

K. Baars (töer.): Kui komisjon leiab, et kuritegu on hädasunnil toime pandud, siis leian mina, et süüalusele peab täiesti armu andma, ja teda wangistusest ja kõigist tagajärgedest wabastama.

Aruandja L. Olesk: Komisjon sellele seisukohale ei asunud ja arwas, et asi on wiibinud ja naisterahwas on juba kolm kuud ära istunud.

Juhataja J. Seljamaa: Palwete läbiwaatamise komisjon on ettepaneku teinud Hilda Kruuseman'ile armu anda ja teda wabastada wangistusest. Akl. Baars on paranduse teinud pärast sõna „wangistusest“ lisada „ja kõigist karistuse tagajärgedest“. Komisjoni aruandja on isiklikult ühinenud, kuid komisjoni nimel ei ole ta sellega ühinenud, sellepärast pean ma selle ettepaneku hääletamisele panema. (Hääletatakse.) Nähtawana musedega on parandus wastu wõetud. Panen komisjoni ettepaneku ühes parandusega, mida rahwaesitaja Baars teinud, hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana musedega on otsustatud H. Kruuseman'ile armu anda, teda wangistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest wabastades.

3. Asutawa Kogu **Aruandja T. otsus armu anda Kalbus:** 7-da jala-
Ants Adler'ile. wäe polgu sõjawälja-
kohtu poolt ajutise walitsuse 25. märtsi 1919. a. määruse § 19 p. 3 ja § 18 põhjal mõisteti Ants Adler kõigi õiguste kaotamisega wiieks aastaks sunnitööle. Ants Adler on sõdur, kohtu poolt on Adler sunnitööle mõistetud selle eest, et tema Eesti wabariigi ja selle walitsuse üle waleteateid laiali on laotanud. Kõik selle süüdistuse materjal seisab selles, et tema frondil olles sai naiselt kirja ja wastas kirja peale, kui raske ja halb meeolu on. On otsustatud rahu teha, aga rahu ei tule ja wististi tuleb meil enestel rahu teha. Edasi räägib tema enamlaste metsikusest, kuidas nad wangi sattunud sõduritega ümber käiwad ja lõpude-lõpuks nimetab ta wäeosa, mis praegu teisel liinil on ja nüüd esimesele liinile peab minema. Posti peal wõttis tsensor selle kirja ära ja leidis sõduri kuritahtlikkude teadete laialilaotamise süüdi. Komisjon waatas selle süüdistuse läbi ja leidis, et siin ei wõi üldse kuriteost juttugi olla. Esiteks, et siin mingisuguseid waleteateid meie walitsuse kohta ei ole. Teiseks wõttis tsensor selle kirja posti pealt ära, nii et selle kirja sisu laialilaotamisest juttugi ei wõinud olla. Tsensor oleks wõinud selle kirja ära häwitada, sest ta mingisugust kuri-

tegu ei sisaldanud. Komisjon arwas, et Ants Adler'ile tuleb armu anda, ta on juba seitse kuud kinni istunud, ja paneb Asutawale Kogule järgmise resolutsiooni ette: Ants Jüri p. Adler'ile, kes 7-da jala-wäe polgu sõjawäljakohtu poolt 1. jaanuaril 1920. a. ajutise walitsuse 25. märtsi 1919. a. määruse § 19. p. 3. ja § 18. põhjal kõigi õiguste kaotamisega wiieks aastaks sunnitööle oli mõistetud, täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Seega on Asutaw Kogu nähtawa enamusega otsustanud Ants Adler'ile täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja karistuse tagajärgedest.

4. Asutawa Kogu otsus armu anda August Hanson'ile. Aruandja **J. Wain**: August Peetri p. Hanson'it süüdistatakse mobilisatsiooni ajal mitteilmumises.

See süüdistus ei käi Hanson'i kohta sellepärast, et Hanson Pihkwa kodanik on. Süüdistus on aga püsima jäänud siis, kui sõjawäed Pihkwa eel edasi ja tagasi on läinud ja ei saanud tõendusit, et Hanson Pihkwa kodanik on. Süüdistajad on põhjendanud süüdistust sellega, et tema isa Wõõbsu alewis elas ja Eesti kodanik on ja sellepärast järeldanud, et poeg ka Eesti kodanik peab olema. Sel ajal, kui Wõõbsu alewis mobilisatsioon oli, elas August Hanson Slobodka wallas, Slobodka wallas oli aga mobilisatsioon 6. jaanuaril. Süüdistust ei saa sellepärast üles võtta ka siis, kui Hanson, kui Wenemaa alam, meie mobilisatsiooni peab ilmuma. Peale selle, kui kohtualune oma Wenemaa alamuse selgeks tegi, oli kohtuotsus juba kinnitatud. Ei arwatud mitte tarwiliku olewat asja Riigikohtu kätte anda, waid sõjawäe ülemus pööras Asutawa Kogu poole, et Hanson'ile armu antaks. Hanson on mõistetud mobilisatsiooni mitteilmumise pärast wiieks aastaks sunnitööle. Asutawa Kogu palwete läbiwaatamise komisjon leiab, et wäljamaalane mitte kohustatud ei olnud meie mobilisatsiooni ilmuma ja paneb Asutawale Kogule ette: Asutaw Kogu, läbi waadates Pihkwa linna kodanik August Peetri p. Hanson'i palwet temale täieliku armuandmise kohta, kes 3. diwiisi tagawara polgu wäljakohtu poolt 8. nowembril 1919. a. mõistetud sõjawäeteenistusest kõrwalehoid-

mise eest kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega wiieks aastaks sunnitööle, otsustas: August Peetri p. Hanson'ile armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

O. Strandman (töer.): Tööerakonna rühm ühineb wormeliga August Hanson'ile armu anda, kuid teeb järgmise täiendawa ettepaneku. Selge on, et Hanson wormiliselt wõib ennast Wene alamsaks pidada, sest ta sai passi Pihkwast, aga tema elas Eestimaal ja nähtawasti läks Tartumaalt ära, kui seal mobilisatsioon oli, Petserimaale, kus ta siiski mobilisatsiooni alla langes. Sellest wõib arwata, et ta Eesti rahwawäes teenida ei tahtnud ja ennast nüüd wenelaseks teeb, sellepärast teeb tööerakonna rühm ettepaneku Asutawale Kogule armuandmise resolutsiooni juurde järgmine üleminekuwormel wastu wõtta: „Asutaw Kogu awaldab soowi, et Hanson wiibimata Eesti wabariigi piiridest wälja saadetaks.“

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **J. Wain**: Mis puutub wäljasaatmise küsimusse, siis see armuandmise komisjoni kompetentsi ei käi ja loomulikult ei saa ma ka komisjoni nimel selle ettepanekuga ühineda. Kui Asutaw Kogu arwab, et niisugune näpunäide walitsusele tarwilik on, siis wõib ta seda teha.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on hääletamise motiivide kohta rahwaesitajal Ast'il.

K. Ast (sd.): Pean nimelt ütleva, et tööerakonna ettepanek wast wäga wastuwõetaw oleks, kuid isiklikult seda asja tundes ja teades, et see mitte nii ei ole, nagu kõrwaltwaatajale näib, peame meie tööerakonna ettepaneku wastu hääletama.

Juhataja **J. Seljamaa**: Asun hääletamisele. Palwete läbiwaatamise komisjoni poolt on ettepanek tehtud A. Hanson'ile armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest. Selle ettepaneku juurde on lisatud rahwaesitaja Strandman'i poolt järgmine ülemineku-wormel: „Asutaw Kogu awaldab soowi, et Hanson wiibimata Eesti wabariigi piiridest wälja saadetaks.“ Esi-mesena tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on komisjoni ettepanek wastu wõetud. Järg-

misena tuleb hääletamisele üleminekuwormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on üleminekuwormel wastu wõetud.

5. Asutawa Kogu otsus armu anda Pelageja Leonowa'le. Aruandja **H. Kuusner:** Pelageja Leonowa, Löwina, on teise piiriküti pataljoni sõjawäljakohtu poolt

mõistetud 27. weebruaril 1 aastaks wangiroodu selle eest, et ta ühe puuda soola üle piiri on katsunud wiia ilma loata, sõjawäeülemuse määruse wastu. Et ta aga 12 aastat wana, siis on see karistus ümber muudetud ja süütegija üheks aastaks alaealiste kurjategijate parandusmaja mõistetud. Lapse wanuse kohta on isal kirikupreestri käest tunnistus ja isa on palwet awaldanud, et ta tütrele see eksitus saaks andeks antud. Asutawa Kogu poolt walitud palwete läbiwaatamise komisjon tuli ühel häälel otsusele seda palwet täita ja paneb Asutawale Kogule ette järgmine otsus wastu wõtta: Asutaw Kogu, läbi waadates Jakow Leoni p. Leonow'i palwet tema alaealisele tütrele Pelagejale (12 aastat wana) armuandmise kohta, kes 2. piiriküti pataljoni väljakohtu poolt mõistetud iseäralikkude õiguste kaotamisega wangiroodu üheks aastaks ilma lubata ühe puuda soola üle piiri wiimise eest, missugune karistus sellesama kohtu poolt ümber muudetud kinnihoidmiseks alaealiste parandusmajas üheks aastaks, otsustas: Pelageja Jakowlewa Löwina'le (Leonow'ile) täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

Juhataja **J. Seljamaa:** (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega otsustanud see ettepanek wastu wõtta.

6. Asutawa Kogu otsus karistust kergendada Elisabeth Mettus'ele. Aruandja **T. Kalbus:** 5. oktoobril 1919. a. sai Elisabeth Mettus meie sõjawäelaste poolt kinni wõetud, sellepärast et ta paistis kahtlane olewat ja tahtis Wenemaalt üle piiri tulla.

Ülekuulamisel seletas ta ise, et tema olla Peeterburis teeninud lastekaswatajana, kust ta lahti on saanud; mingisugust ametit tal pole olnud ja lõppude-lõpuks on ta mitmete isikute poole pööranud, et need talle nõu annaksid, sest ilma sissetulekuta

oli wõimatu elada. Siis on ta Wallner'iga kokku juhtunud ja see on teda soowitanud agitaatori kursuste peale, kui ta need kursused läbi on teinud, siis on talle ettepanek tehtud, et ta Eestimaale tuleks enamlaste kasuks propagandat tegema. See on tema enese seletus, kuid tõendus ei ole ja nende oma seletuste põhjal wõeti teda wastutusele salakuulamise pärast. See asi oli sõjawäe ringkonnakohtus arutamisel ja tema oma seletuse põhjal mõisteti teda sellekohase määruse järel eluksajaks sunnitööle. Nüüd tuli see Asutawa Kogu armuandmise komisjonis, kuhu ta ise palwekirja oli ära andnud, arutamisele. Seal seletab ta sedasama ja palub oma karistust kergendada. Asutaw Kogu kõiki asjaolusid ja dokumente läbi waadates leidis, et tema mingisugust kahju Eesti wabariigile weel teha ei ole saanud, sest ta tabati kinni, kui ta Mannowka küla juures üle piiri tuli. Teiseks tunnistas ta kõik puhtsüdamlikult üles, ära rääkides, mis otstarbel ta Eestimaale tuli. Lõpuks toonitas ta weel seda, et see temale ainukene wõimalus oli Eestimaale uuesti tagasi tulla, enamlaste käest ära pääseda. Sellepärast teeb armuandmise komisjon Asutawale Kogule järgmise ettepaneku: Asutaw Kogu, läbi waadates Elisabeth Hindreku t. Mettus'e palwet temale armuandmise kohta, kes sõjawäe ringkonnakohtu poolt 10. märtsil 1920. a. ajutise walitsuse 25. märtsi 1919. a. määruse § 19. p. 1. põhjal mõistetud kõigi õiguste kaotamisega sunnitööle eluks ajaks, otsustas: Elisabeth Hindreku t. Mettus'ele pealepandud karistust kergendada, temale määrates kindluse wangistust üks aasta kohtuotsuse tegemise päewast arwates.

Juhataja **J. Seljamaa:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud Elisabeth Mettus'ele kergendust anda. Sõna on rahwaesitajal Sorokin'il armuandmise küsimuse kohta.*)

Rahwaesitaja Sorokin on oma soowiawaldusi ette kandnud ilma kindla ettepaneku tegemata. Seega on I päewakorra-punkt läbi.

7. Seisuste kaotamise seadus — II lugemisel. Seadusandliku komisjoni aruandja **L. Olesk:** Läänud korral siin koos-

*) A. Sorokin'i. wn. kõne puudub protokollis algtekstis.

olekul said seisuste kaotamise seaduse § 2. kohta läbirääkimised lõpetatud. Ettepanekute hääletamine jäi sellepärast ära, et koosolek lõpetati.

Juhataja J. Seljamaa: Eelolewal koosolekul seisuste kaotamise seaduse arutamise ajal sai kvoorumi puudusel koosolek lõpetatud. Sellepärast loen oma kohuseks veel kord ettepanekuid parandused § 2. kohta ette lugeda, et rahwaesitajad teaksid, kelle poolt ja missugused parandused said tehtud. Rahwaesitaja Kann tegi ettepaneku § 2. vastu võtta ja tema juurde lisada järgmine märkus: „Saaremaa rüütelkonna warandused tunnistatakse Saaremaa maakonna omavalitsuse omanduseks.“

Rahwaesitaja Stackelberg tegi ettepaneku § 2. sel kujul, nagu komisjon teda ette pannud, tagasi lükata ja § 2. järgmisel kujul redigeerida: „Kõik rüütelkondade ja nende seisuslike asutuste warandused saavad riigivalitsuse poolt üle võetud. Kõigi nende waranduste kohta saab kohtuministeeriumi poolt järeleuurimine toime pandud, kus allikast nad on koondatud ja mis otstarbeks nad siamaani on tarvitatud. Need warandused, mis uurimise järele rüütelkondade korporatsioonide allikatest korjatud tunnistatakse, antakse endiste rüütelkondade esitajatest koosseiswate likwidatsiooni komisjonide kätte, kes neid ainult kultuuriliste ja heakstegewate otstarbete jaoks edasi andma kohustatud on. Muude waranduste üle otsustab eriseadus.“

Rahwaesitaja Neps on ettepaneku teinud §§ 2. ja 3. ühendada, ja § 2. järgmisel kujul vastu võtta:

„§ 2. Kõik rüütelkondade ja nende seisuslike asutuste liikuwad ja liikumata warandused ja ka need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, wõetakse Wabariigi Walitsuse waldamisele ja walitsemisele järgmiste ministeeriumide kaudu, kes aja wiitmata kohustatud on ette panema seadusandlikule wõimule seaduseelnõu ülewõetud waranduste edaspidise saatuse ja seisuslike asutuste likwideerimise kohta, nimelt:

a) kõik wäljaspool linnade piire seiswad maatükid, millel põllumajanduslik iseloom, ühes nende päralduste ja inwentaariga põllutööministeeriumi kaudu,

b) kõik heategewad ja hoolekandeadused, ühes liikuja ja liikumata warandusega, samuti kõik rüütelkondade walitsemisel olewad sihtwarandused (Stiftun-

gen) — töö- ja hoolekandeministeeriumi kaudu.

d) rüütelkondade poolt ülewälpeetawad koolid, muuseumid ja raamatukogud kõigi hoonete, sisseseadete ja nende päralt olewate warandustega — haridusministeeriumi kaudu,

e) rüütelkondade waestelastekohtud, nende asjaajamine, arhiivid ja kõik, mis nende kohtutega ühenduses, kui ka sihtwarandused, mis senni makswate seaduste ehk sellekohaste põhikirjade järele mõisnikkude waestelastekohtute walwe all seisid — kohtuministeeriumi kaudu,

g) kõik muud rüütelkondade liikuwad ja liikumata warandused, arhiivid ja asjaajamised, mis eespool nimetamata, ükskõik missugused ja mil kujul, nagu ka need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel siseministeeriumi kaudu.“

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Minul ei ole midagi iseäralikku nende paranduste kohta öelda ja mina nendega ühineda ei saa. Härrade Neps'i ja Kann'i ettepanekul parandustest wäljawõtet teha ei ole põhjust. Kui need maakondade omaks peaksid saama, siis neid selle seaduse järele üldse ära ei wõetagi. Meie weneaegse kerenskiaja määruste järele pidid need omawalitsuse organide kätte üle minema. Kuna aga nüüd meil üldine Eesti riik on, siis on loomulik, et need maad ja warandused, mis seekord oleksid omawalitsuse kätte läinud, riigi kätte lähewad. Saaremaa kohta ei leia mina mitte otstarbekohase olewat iseäralikku märkust teha, see oleks õigusetu teiste maakondade vastu.

Härra Stackelberg'i ettepanekuga ei saa mitte ühineda neil põhjustel, mis siin juba enne ette toodud. Rüütelkonna endistel liikmetel ega ka teistel ei ole rohkem õigust nende waranduste kohta.

Siis härra Neps'i parandus on niisugusel kujul ette kantud, et teda selle paragrahwi juures mitte hääletada ei saa, § 3. peaks ka juba läbirääkimistele wõetud olema, kas §§ 3. ja 2. ühendada, selles ulatuses härra Neps minu mäletamise järele mitte ei rääkinud. Kuna aga § 3. läbirääkimistel ei ole olnud, siis ei wõi see parandus hääletamisele tulla.

Juhataja J. Seljamaa: Hääletamise kord oleks järgmine: On tehtud § 2. kohta kolm paralleel-ettepanekut: 1) mida

komisjoni aruandja siin on kaitsenud ja mis rahwaesitajatele kätte jagatud, 2) rahwasaadik Stackelberg'i poolt, sel kujul, nagu ma ta ette kandsin, ja 3) rahwasaadik Neps'i poolt. Need paralleel-ettepanekud tulewad eriti hääletamisele ja ja selle järele, kuidas nad wastu wõetud, tuleb märkusena § 2. juurde akl. Kann'i parandus. Panen esimesena hääletamisele akl. Stackelberg'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele akl. Neps'i ettepaneku. (Hääletatakse.) 34 häälega 24 wastu on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele komisjoni ettepaneku. (Hääletatakse.) Komisjoni redaktsioon on 37 häälega 26 wastu wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb § 2. juurde akl. Kann'i märkus, mis järgmiselt kõlab: „Saaremaa rüütelkonna warandused tunnistatakse Saaremaa maakonna omawalitsuse omanduseks.“ (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on akl. Kann'i ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 3. Eelmises paragrahwis tähendatud warandused, nagu ka need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, wõetakse Wabariigi Walitsuse waldamisele ehk walitsemisele järgmiste ministeeriumide kaudu:

a) kõik väljaspool linnade piire seiswad maatükid, millel põllumajanduslik iseloom, wõetakse ühes nende päralduste ja inwentaariga põllutööministeeriumi alla;

b) kõik heategewad ja hoolekandeaasutused, ühes nende liikuga ja liikumata warandusega, samuti kõik rüütelkondade walitsemisel olewad sihtwarandused (Stiftungen) — töö- ja hoolekandeministeeriumi alla;

d) rüütelkondade poolt ülewälpeetawad koolid, muuseumid ja raamatukogud kõigi hoonete, sisseseade ja nende päralt olewate warandustega — haridusministeeriumi alla;

e) rüütelkondade waestelastekohtud, nende asjaajamine, arhiwid ja kõik, mis nende kohtutega ühenduses, kui ka sihtwarandused, mis senni makswate seaduste ehk sellekohaste põhikirjade järele mõisnikkude waestelastekohtute walwe all seisid — kohtuministeeriumi alla;

g) kõik muud rüütelkondade liikuwad ja liikumata warandused, ükskõik missu-

gused ja mil kujul, nagu ka need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel — siseministeeriumi alla.

M. Bock (sks.): Meiner festen Überzeugung nach ist dieses vorliegende Gesetz kein Gesetz über die Aufhebung der Stände, sondern eine Requisition fremden Eigentums, weil das im Moment leicht zu machen ist. Diese meine Ansicht steht nicht vereinzelt da, weitere Bevölkerungsschichten haben dasselbe Gefühl, auch in der Kommission war es vorhanden. Die Debatten verlaufen unter demselben Motto: jetzt ist es bequem, jetzt ist keine Vorsicht nötig. Diese Worte sind auch direkt ausgesprochen worden. Ich halte das ganze Gesetz für einen absoluten Akt der Willkür, eine unverantwortliche Vergevaltigung einer Minorität.

Was nun die Liquidation der Stände in Ländern, die sich in ähnlicher Lage befinden, betrifft, so will ich darauf hinweisen, dass in moderner Zeit die Liquidation ganz anders und viel humaner gehandhabt worden ist, als sie es gemacht haben. Ich erinnere sie nur daran, dass der Adel in Finnland auch aufgehoben worden ist, aber kein Mensch dachte daran, das Vermögen des Adels anzurühren. Wenn sie sich etwas bekannt machen würden mit dem Verhalten anderer Länder den Gilden gegenüber, so würden sie auch sehen, dass kein Mensch je den Gedanken gehabt hat, den Gilden das Vermögen einfach wegzunehmen, sondern dass die Gilden bis jetzt fortbestehen, wenn auch auf reorganisierter Basis.

Sie wollen nach § 3. sogar Stiftungen und Zweckvermögen in ihre hohe Verwaltung nehmen. Ich halte diese Bevormundung für ganz unerhört, für eine ganz ungläubliche Sache. Wir fürchten uns vor dieser Verwaltung, denn wir haben gesehen, wie in der letzten Zeit fremdes Vermögen verwirtschaftet, einfach vergeudet worden ist durch ihre sagemwobenen Ministerien. Ausserdem verstehe ich gar nicht, warum sie die Last dieser Vermögensverwaltung auf sich nehmen wollen: es ist doch eine Bürde, eine grosse Arbeit, diese Verwaltung. Es gehört sich ein ganzer Etat von Beamten dazu. Wir sind nicht so gestellt, dass uns einerlei ist, ob soviel Beamten mehr da sind oder nicht. Ich finde daher, dass diese Frage über die Stiftungen ganz anders behandelt werden sollte, denn die

Stifter hatten gar nicht im Sinne, die Regierung zur Verwalterin des Vermögens zu machen oder irgend ein Regierungsorgan. Sonst hätten die Stifter die Verwaltung derartiger Stiftungen den russischen Regierungsorganen überlassen können oder den Ministerien. Sie dachten aber gar nicht daran, sondern wählten sich dazu gerade die Ritterschaft. Sie wolten eine Art Selbstverwaltung. Auch die an den Stiftungen interessierten Personen wünschen keine Übergabe an die Ministerien. Man sollte diese Vermögen vereinen, oder juristischen Personen übergeben, die sie verwalten, wie sie es für gut befinden, natürlich im Sinne und nach dem Willen der Stifter. Das einzige Ministerium, zu dem wir Vertrauen haben, ist das Justizministerium, und daher würde ich proponieren, dem Punkt „b“ des § 3. folgende Fassung zu geben: „Alle Zweckvermögen und die Vermögensobjekte der Stiftungen, die bisher von den Ritterschaften verwaltet wurden, werden auf Beschluss der daran interessierten Personen selbständige Vereine oder bis zur Registrierung der juristischen Personen durch das Gericht, vorläufig vom Justizministerium verwaltet.“ Das ist meine Meinung.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on järjekorras rahwaesitajal Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Ma tähendasin juba läinud korral § 2. wastuwõtmisel, mispärast seadusandlik komisjon sellele seisukohale asus, et rüütelkonna käest need warandused ära wõtta tulewad, et nad endise omaniku, rüütelkonna kätte jääda ei wõi, waid üldisel alusel ära wõtta tulewad. Need warandused, mis nõndanimetatud rüütelkonna kui juriidilise isiku kätte koondatud olid, ei ole mitte isikliku töö ja waewa läbi saadud, waid teatawate eesõiguste peale põhjendades olid kerge waewaga teiste läbi kokku kogutud, nii et nad loomulikult nendele eesmärkidele peawad wastama, nendele minema, kes nende kokkukogumise juures peawaewa on näinud — terwe riigi kodanikkudele. Loomulik, et selle seisuse liikmed, keda „rüütelkonna“ nimega tähendatakse, kes kõigi aastasade wältusel wõrast warandusest ei ole hoolinud, waid suure julgusega seda omaks on wõtnud, nii et keskajal isegi Saksa kirjanduses awalikult räägiti „Raubritter'itest“ — rööwrüütlitest, kes oma „Burg'ides“ elawad, edenemist takistawad ja häwitawad, et nende perekondades weel see traditsiooni

waim walitseb ja sellepärast ka nüüd, kui nende eesõigusi ära häwitada tahetakse, nad seda mitte õigusemõiste järele talitamiseks katsuwad nimetada ja õigusemõistet eneste jaoks kurjasti tarwitada püüawad, et selgeks teha, nagu sünniks neile nüüd hirmus ülekohus. Sellest ülekohtust ei ole siin juttu. Kui Eesti rahwas oleks tahtnud wõtta ja häwitada, nagu härra Bock arwas, siis oleks wõinud ka nende eeskujude järele käia, mis härra Bock'il, kui ajaloolasel, mitte tundmatud ei ole; ta teaks talupoegade mässust Prantsus- ja Inglismaal, kuidas sel korral mõisnikkude warandustega ümber käidi, ta teaks siis põhjendatud wiikamisest ja waenust selle seisuse wastu ja missugusel metsikul kujul siis talitati. Ei pruugiks mitte ajaloose niikaugale tagasi minna, waid pilku mõniseda wersta ida poole saata ja näha, kuidas seal mõisaid on häwitatud, wundamendid maast wälja kistud rahwa õiglase wiha tagajärjel. Meie seda ei taha, ei taha, kuigi meil õigus on selle waranduse peale, mis rahwa kulul kokku on korjatud, ja selles mõttes tahame awaliku seaduse korras talitada, mille eest meil terwe ilma ees häbeneda ei pruugi. Wõtta sealt, kus nad mitte otstarbekohased on ja panna sinna, kus nad kohased on, see tähendab üldsuse teenistusse. Selles mõttes saab see täiesti seaduslikus korras läbi wiidud ja selle organisatsiooni kätte walitseda antud, kes üldsuse kasu- sid kõigeparemini hoiab. Praeguse korra jaoks on see kawatus, mis siin üles on pandud ja Asutawa Kogu tähelpanu oma peale peaks tõmbama, küllalt otstarbekohaselt wist kokku seatud, et eesmärki kätte saada.

M. Bock (sks.): Ich muss betonen, dass Herr Olesk und ich aneinander vorbeisprechen, dass Herr Olesk mich nicht verstehen will, dass er von den Stiftungen gesprochen hat, die von einzelnen Menschen, nicht allein den Edelleuten, sondern Bürgern und Bauern gegründet sind. Von denen kann man doch nicht sagen, dass sie Allgemeingut sind, und daher von den Ministerien verwaltet werden müssen. Was nun den Hinweis auf die vorgekommenen Fälle von Zerstörung von Schlössern betrifft, so möge der Abgeordnete Olesk nicht vergessen, dass wir eine Konstituierende Versammlung vorstellen, die ihre Gesetze auf Grund der Forderungen der Moral aufbaut und dass wir keineswegs in Parallele gesetzt werden wollen zu aufrührerischen Ban-

den, die von Hass und Wut getrieben, fremdes Eigentum vernichten.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on rahwaesitajal Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Härra Bock imestab, et mina temast mööda räägin, kuid mina ei imesta selle üle sugugi. Kui härra Bock üldse teaks, missuguse paragrahwi kohta ta räägib, kas § 2. wõi § 3., siis peaks ta nägema, et siin ei räägita waranduste ärawõtmisest mitte midagi, waid siin on öeldud, et sihtwarandused, mis stiftungite walitsemisel olid, lähewad nüüd wabariigi walitseda. Meie ei taha sugugi neid warandusi otsekohe riigistada, waid wabariigi ametnikud peawad neid üldistes kasudes ja wõib olla ka nende stiftungite kasudes, ära kasutama. Arwatawasti täidawad neid ülesandeid wabariigi ametnikud otstarbekohasemalt, kui rüütelkond, kelle juures nende waranduste walitsemise kulud õige suureks on läinud.

N. Kann (krst.): Panen ette § 3. järgmine märkus sisse wõtta: „Saaremaa rüütelkonna warandused kui ka nende waranduste walitsemine, mis olid nimetatud rüütelkonna walitsemisel peale selle, mis p. e. ette nähtud, antakse üle Saaremaa maakonnawalitsusele ja nende waranduste sissetulekud Saaremaa maakonnale.“ (Naer ja wahelhüüded: Teie tegite juba selle ettepaneku!)

T. Grünthal (töer.): Rahwaesitaja härra Kann'i ettepanek sünnitäs siin kaudis lõbusa meeleolu, kuid ma pean tähendama, et see ettepanek igatahes mitte nii lihtne ja naeruwääriline ei ole. Omal ajal kinkis meie rahwast rõhunud Wene tsaar Paul I Saaremaa rüütelkonnale neli mõisat maakonna huwide rahuldamiseks. Wõib olla ei ole Asutawa Kogu liigetel see mitte teada, missuguseid huwisid nende mõisade sissetulekuist rahuldati. Luban seda enesele siin lühidalt meelde tuletada. Kõigepealt nende mõisade sissetulekust peeti omal ajal ülewal hobusepostijaamad. Eesti riik saab warsti tegelikult kaks aastat wanaks, ametlikult on ta seda juba, kuid siinamaale seisawad hobusepostijaamad, sest warandusi oma kätte wõttes ei ole riik wõtnud neid kohustusi, mis rüütelkonna mõisade sissetulekuist rahuldati. Tänaes „Waba Maas“ on teade, et hobusepostijaamade sisseseadmine on ülesandeks tehtud siseministrierumi omawalitsuse peawalitsuse poolt

maakonnawalitsusele. (Wahelhüüde: Kas see sõnum on õige?) Ma loodan. Juhtnööriks on selle juures antud, et hobusepostijaamad tulgu omaga wälja. Arusaadaw on aga, et see mitte wõimalik ei ole, kui postijaamadele näiteks Saaremaal, kõrwalt abirahasid ei määrata. Wene ajal oli weel ühendus üle suure wäina. Maakond ostis rüütelkonna mõisade sissetulekuist jäälohkuja, seal peeti weel praam inimeste ja loomade ülewedamiseks. Wene soldatid häwitasid need ühendusabinõud ära. Nagu teie waga hästi teate, on maakonna sissetulekud nullini surutud. Meie ise mingisuguseid sissetulekuid wõtta ei wõi. Hiljuti on maksma pandud tulumaksu-seadus, millest $\frac{2}{10}$ omawalitsus saab. Läänud aastal sai aga omawalitsus sellest $\frac{2}{5}$. Arusaadaw on, et niisuguste sissetulekute juures kaugele edasi ei jõuta ja kõik elulised asjad lonkawad. Omawalitsus ei saa kõige paremal tahtmisel oma tegewust õiglasele ja otstarbekohasele alusele rajada, sest puuduwad sissetulekuallikad. Rootsi walitsus ja pärast ka tsaariwalitsus pidasid tarwilikuks ja kasulikuks kaugele maakonnale, kes iseäralikku elu elab, ta eluliste huwide rahuldamiseks crississetulekuid garanteerida, andes seks otstarbeks rüütelkonna kui sealse omawalitsuse esitaja kätte tarwitada neli mõisat. Kõik majad, mis rüütelkonna tarwitada ja mis on Kuressaare linnas ja kõik warandused, raamatud, kaartid jne., mis neist majadest leitakse, oleks just eriti Saaremaa kohta tähtsad. Kõik see warandus on ju ostetud rüütelkonna mõisade sissetulekust. Tähendab, kõik need sissetulekud ja warandused, mis senni Saaremaa rüütelkonna käes olid, rahuldasiid maakonna huwisid. Sellepärast ei ole kehwa maakonna elulistes huwides mitte ükskõik, kelle kätte need warandused edaspidi lähewad. Õigluse mõiste järele otsustades ei tohi kahtlust olla, et maakonna omawalitsus, kes rüütelkonna asemele astunud, peab ka rüütelkonna warandused pärima. Eesti riik on ju tänini waga palju warandusi üle wõtnud ja kuidas seda ülewõtmist on toimetatud, selle üle wõiks waga ilusaid asju rääkida. Saaremaal ehitatud Wene kasarmud on naeruwäärt odawalt maha müüdnud, kuna siin, Tallinnas, on teil waga suur korterikitsikus. Wõib olla oleks praegusel korral kasulik olnud neid hooneid kuidagi teistwiisi kasutada, kui suure rutuga neid maha müüa. Siin tä-

hendati küll, et rüütelkonna waranduste riigi kätte wõtmine weel ei tähenda, et omawalitsuse huwid seejuures tähele panna jätta jääksid, waid et tarbekorral keskwalitsus wõib neid warandusi omawalitsuse kätte anda kasutamiseks. Kuid sennine praktika on just näidanud, et asjaajamine omawalitsusel keskwalitsusega on wõimatu raske. Igasugused isiklikud asjad wõetakse Tallinnas ennem ette, kui et õiglasi omawalitsuslikkude asutuste nõudmisi, ettepanekuid ja palweid kiire korras rahuldada. Mul on isiklikult mitu asja olnud Tallinnas keskwalitsuses lahendada, kuid pean kahjuks ütleva, et mul mitu korda kannatus on tahtnud lõppeda, enne kui kindla wastuse wõi otsuse oleksin saanud. Meil on tõsine kartus, et kui me neid warandusi keskwalitsuse käest hakkame paluma maakonna kätte, siis meie palwele mitte küllalt tähelepanelikult wastu ei tulda. Wõib olla, et warandused lastakse ennem kasutalt seista, kui et neid omawalitsusele üle antaks üldiste huwide rahuldamise mõttes. Sennised kogemused kahjuks kinnitawad minus seda kurba arwamist. Wõib olla, et teistele maakondadele ei olegi nende waranduste saatus nii tähtis, kui Saaremaale. Meie oleme kaugem maakond, elame omapärast elu, oleme seda aastasadade jooksul elanud. Meil on ühenduse ja liikumise alalhoidmise küsimus mitukorda terawam, kui kuskil mujal Eestis. Me teame, et meie riik kawatseb uusi raudteid hakata ehitama, kuid Saaremaa on siin jällegi unustusse jäetud, olgugi et saared meie tööstuses ja kaubanduses wiimasel kohal ei ole, vähemalt lähemas tulewikus juba. Üle selle oleks weel strateegilistel põhjustel tähtis merekaldalt raudtee läbi wiia, vähemalt niisugused on mitme wäljapaistwama sõjamehe arwamised. Me näeme, et uute raudteekawade wäljatöötamisel liig labaselt on talitatud, vähemalt suure hulga Läänemaa ja saarte huwisid ei ole senni arwesse wõetud. Üle selle on laewaühendus saarte ja mannermaa wahel praegu wõimatu halb. Sügisel ja warasel kewadel on ühendus saarte ja mannermaa wahel arutihti wõimatu, ja palju inimesi upub ära. Meie oleme tänini sellest küllalt rääkinud, oleme palju ettepanekuid teinud, kuid senni ei ole see asja edasi wiinud. Wõib olla, et see asi saab tulewikus suuremaid tagajärgi tooma, kuid seda igatahes mitte praegu näha ei ole, waid otse ümberpöörduvalt on märgata, et meie riigis asja-

ajamine muutub mitukorda bürokraatlikumaks, kui see omal ajal Wenemaal oli. Üle selle toob nende waranduste ülewõtmise küsimus siin teise suure probleemi päewakorrale. Meil töötatakse praegu uut omawalitsuse korraldust ja põhiseadust wälja ja seal on niisugune põhimõte läbi wiidud, et walitsuswõimu kohtade peal peaks hakkama korraldama omawalitsused. Minu arwates peaksid kõik warandused jääma omawalitsuste kätte, mis juba nende omad on, sest mis mõte olekski neid omawalitsuse käest üle wõtta, et neid siis jälle hiljem neile tagasi anda. Maaseaduses on punkt sees, kus öeldud on, et omawalitsuste maatükid jääwad riigistamata, üle selle antakse linnadele suured maatükid juurde. Tekib küsimus, et kui iga linn saab uusi mõisajad, miks kistakse siis kehwalt maakonnalt need ära, mis juba üle saja aasta ta käes olnud. Nii oleks minu arwates kõige parem härra Kann'i parandus wastu wõtta ja Saaremaa rüütelkonna warandused maakonnawalitsuse kätte anda. Niisugusel kujul tooksid need warandused Eesti riigile kõige rohkem kasu. Ma ei taha mitte prohwet olla, kuid siiski ütlen, et riigil oleks kasu, kui need warandused jääksid maakonna omawalitsuse kasutada. Wastasel korral on wäga küsitaw, kui palju sellest warandusest saab riik sel korral, kui ta neid üle wõtma hakkab. Ma kardan, et kui walitsus nad üle wõtab, kas siis ei teki riigil uusi ametnikke jälle juurde ja sest oleks riigil kasu õige wähe.

K. P ä t s (maal.): Mina pean tähtsaks selle peale tähendada, et meie rüütelkonnad ei olnud mitte riigivalitsuse asutused, waid kuigi omal ajal nende käes teataw autonoomia oli, siiski kujunesid nad lõpulikult enne nende kaotamist enam-wähem kohaliku omawalitsuse asutusteks. Kui meie nüüd nende asutuste asemele osalt riigi keskasutuse seame, teiselt poolt maakonna omawalitsuse, siis tekib siin see küsimus, mis juba Saaremaa kohta üles on wõetud, kuhu jääwad rüütelkondade warandused, kuidas neid jaotada mõlema asutuse wahel, mis rüütelkondade asemele tulewad. See on pärandus, mis rüütelkondade poolt kokku kogutud on ja mis, ma pean ütleva, oleks ülekohtune omawalitsuse asutuste kätte osaltki mitte jätta. Meie otsustasime küll juba § 2. ära, et rüütelkonna warandused lähewad riigi omanduseks. § 3. on nüüd ette toodud, et rüütelkonna warandused, nagu ka need,

mis olid rüütelkonna walitsemisel ja peale selle, mis paragrahwis ette nähtud, antakse teatawa ministeeriumi walitsemisele. Nüüd on parandus tehtud, et ehk küll nende waranduste omandus jääb riigi kätte, aga nende walitsemine siiski tuleks omawalitsuse kätte anda, niisama lähemid ka maakonna, kõne all on ainult Saaremaa, kasuks nende waranduste sissetulekud. Kui härra Kann selle paranduse sel kujul on teinud, siis arwan, wõiks seda Saaremaa kohta küll toetada. Mina arwan, et meie riiklikud asutused peawad ükskord nendest warandustest, mis rüütelkondade käest riigi kätte üle wõetud, ühe osa omawalitsuse asutustele tagasi andma. Seda ei suudeta aga lõpulikult kujus praeguse seadusega teha. Saaremaa on aga teistest meie maakondadest sellepärast iseäralikul seisukohal, et tema täiesti üksinda need warandused on kokku kogunud. Kui meie wõtame Eestimaa, wõi nagu nimetatakse, Põhja-Eestimaa rüütelkonna maad ja warandused, siis on praegu raske neid warandusi üksikute maakondade wahel jaotama hakata, kui aga Saaremaa wõtta, siis on Saaremaa rüütelkond täiesti iseseiswat elu elanud ja warandused, mis enne omawalitsuse käes olid, ka ainult selle maakonna omandus. Saaremaa rüütelkond mingisuguse walitsuse ülesannet ei täitnud, ega etendanud meie ajaloos nii tähtsat osa, kui teised rüütelkonnad, tema kandis omawalitsuse iseloomu kogu see aeg ja nüüd tema järel kõik tema waranduste sissetulekud riigile ära wõtta, oleks asjata põhimõtte tipule ajamine, ilma et riik sellest kasu oleks saanud. Mina arwan: kui meie juba esimese põhimõtte wastu wõtame, siis wõiksimme meie maakonna omawalitsustele wastu tulla sel teel, et me omawalitsustele sissetuleku jätaksime senni, kunni nende waranduste saatus otsustatud on ja seda wõiksimme umbes nii teha, nagu härra Kann oma ettepaneku Saaremaa kohta on teinud.

Mis rüütelkondade walitseda olewate sihtwaranduste — „Stiftungite“ — kohta puutub, siis pean tähendama, et siin tuleb ühte teist juriidilist külge silmas pidada. Meie seaduste kolmanda ande järele käiwad kõik sihtwarandused waestelastekohtute walwe alla linnas — linna waestelastekohtu ja maakonnas — maakonna waestelastekohtu alla. Meie eraseaduses leidub ka paragrahw, mille sisu umbes järgmine on: kui peaks mõnel põhjusel wõimatu olema neid warandusi sihikoha-

selt tarwitada wõi neid nii walitseda, siis teeb waestelastekohus ettepaneku selle muutmise kohta. Wene riigi seaduste järele maksis selleks kord, et see waestelastekohtu ettepanek anti riiginõukogu administratiiw departemangu kätte, kes küsimuse lõpulikult otsustas. Kui meie oma Riigikohtu seaduse wastu wõtsume, wõtsume täienduse wastu, et need õigused, mis endisel Wene riiginõukogul olid nende waranduste kohta, lähewad meie kõrgema Riigikohtu kätte. Kui meie nüüd wõtame selle seaduse niisugusel kujul wastu, siis wõib juhtuda, et mõne sihtwaranduse saatusest õigustatult huwitatud isikud wõiwad waestelastekohtu kaudu nõuda, et see sihtwaranduste tarwis juriidilised isikud ellu kutsuks, kes endiste rüütelkondade asemel nende üle walitseksid. Riigikohtu otsuste tagajärjel wõiwad ka niisugused juriidilised iseseiswad asutused tärgata. Mina arwan, et siin tuleb seda silmas pidada, ja wõiks sellega leppida, et kui rüütelkond praegu ei saa enam sihtwaranduste üle walitseda, siis antakse ajutiselt, ma toonitan seda sõna, walitsus mõne muu asutuse kätte, kuna lõpulik otsus peaks ikkagi Riigikohtu kätte jääma. Mina arwan, et selle kohta parandust juurde teha waja ei ole, sest see on juba seadusliku korra järele wõimalik ja ma arwan, et härra Bock ja teised, kes sellega leppida ei suuda, et sihtwaranduste walitsemine wõib nende kätte minna, keda nende waranduste asutused ei ole sugugi soowinud oma waranduste üle walitsejateks seada, sellega wõiksid rahuldatud olla, et on juba seaduslik kord olemas, kuidas nende waranduste walitsemist iseseiswate asutuste kätte anda, mis asutajate soowidele wõiksid wastata, kuna waranduste kohta seaduses kord maksmas on.

N. Kann (krst.): Et eksiarwamisi ette ei tuleks, siis loen weel kord oma paranduse ette: „Saaremaa rüütelkonna waranduste, kui ka nende waranduste walitsemine, mis olid nimetatud rüütelkonna walitsemisel peale selle, mis punkt e ette nähtud, antakse üle Saaremaa maakonnawalitsusele ja nende waranduste sissetulekud Saaremaa maakonnale.“

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Nii nagu härra Kann oma parandust lõpuks muutis oleks see wõimalik sisse wõtta, kuid esimesel kujul ei olnud ta sugugi wõimalik.

Kui omandus § 2. juba riigi omaks tunnistatakse ja kui see parandus oleks § 3. juurde võetud, et selle walitsemine maakonna kätte läheb, selle läbi ei oleks midagi kätte saadud. Teisel kujul oleks see parandus võimalik üles võtta, kuid ma ei loe seda tarwilikuks, sest et see ei arenda meie omawalitsuste küsimust, kuidaswiisi meie omawalitsus sissetulekut saaks. See on koguni iseküsimus ja tuleb ise korra järele otsustada ja selle otsusega seda siin ära otsustada ei ole otstarbekohane, seda enam, et Saaremaa omawalitsus, kui temal teataw õigus on, et mõisad, mis omawalitsusele sisse toowad, mitte just rüütelkonna omad ei olnud, waid rüütelkonna omawalitsuse asutuste omad, siis oleksid need mõisad minu arwamise järele maakonnawalitsuse omad ja peawad maakonda jääma, sellepärast, et meie Eesti kubermanguwalitsuse seaduse korras on maksew, et omawalitsuste asutused peawad omawalitsuste kätte jääma ja ka seaduses on öeldud, et need maad, mis maakondade käes on, et neid üldse ära ei saa wõõrandada, ja sellepärast ei pea ka seda parandust mitte wastu võetama. Härra Bock tahab oma seisukohast muidugi seda, et mõisad peaksid nende endistele omanikudele edasi jääma, kuid meie tahame seda, et nad peaksid saama riigile võetud ja neis huwides ära kasutatud ja sellepärast ei saa ma mitte ettepanud paranduse poolt olla ja toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja **J. Seljamaa**: Häälendamisele tulewad järgmised parandused: härra Bock'i poolt on ettepanek tehtud § 3. esimene osa järgmiselt redigeerida: „Eelmises paragrahwis äratähendatud warandustega, nagu ka nende warandustega, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, talitatakse järgmisel wiisil.“ See on rhs. Bock'i esimene parandus. Rhs. Bock'i teine parandus on punkt b redigeerida nii: „Kõik sihtwarandused ja waranduste objektid sihi äratähendamisega, mis siamaale rüütelkondade walitsemisel olid, saawad neist huwitatud isikute otsuse põhjal iseseiswateks seltsideks ehk juriidilisteks isikuteks, kunni nende seltside ehk juriidiliste isikute registreerimiseni kohtute poolt walitseb neid kohtuministeerium.“ Rhs. Bock'i kolmas parandus on § 3. p. d wälja jätta sõnad „koolid ja muuseumid“, nõnda et punkt d kõlaks järgmiselt: „rüütelkondade poolt ülewälpeetawad raamatuko-

gud kõige hoonete, sisseseade ja nende päralt olewate warandustega — haridusministeeriumi alla.“ Komisjoni aruandja on kõigi nende paranduste wastu waielnud. Rhs. Kann on ettepaneku teinud § 3. järgmine märkus juurde lisada: „§ 2. nimetatud Saaremaa rüütelkonna waranduste kui ka nende waranduste walitsemine, mis olid nimetatud rüütelkonna walitsemisel peale selle, mis punkt e ette nähtud, antakse üle Saaremaa maakonnawalitsusele ja nende waranduste sissetulekut Saaremaa maakonnale.“ Esimesena tuleb rhs. Bock'i ettepanek § 3. sissejuhatuse kohta hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs. Bock'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs Bock'i parandus punkt b kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele akl. Bock'i ettepanek punkt d kohta. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Edasi tuleb hääletamisele rhs. Kann'i märkus. (Hääletatakse.) Rhs. Kann'i märkuse poolt on antud 38 häält ja wastu 29, seega on ettepanek wastu võetud. Panen § 3. ühes wastuwõetud märkusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 3. on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): § 4. Kõik endiste linna maksukogukondade liikuwad ja liikumata warandused, nende seas ka arhiivid ja igasugused kirjad ja raamatukogud lähewad wastawate linna omawalitsuste omanduseks. Nimetatud asutuste walitsemisel olewad warandused aga wastawate linna omawalitsuste walitsemisele.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 wastu võetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb): „§ 5. Gildede liikuwad ja liikumata warandused ühes arhiiwide, kirjade ja raamatukogudega, samuti ka nende walitsemisel olewad warandused ja nende poolt ülewälpeetawad asutused võetakse wabariigi walitsemisele töö- ja hoolekandeministeeriumi kaudu, kes aja wiitmata on kohustatud ette panema seadusandlikule wõimule seaduseelnõu ülewõetud waranduste edaspidise saatuse kohta.“

Ma pean selle kohta tähendama, et

kaupmeeste esitajate keskesituse poolt üks märgukiri gildede kohta on tulnud, see on gildede waranduste asjus, kus soowitatakse, et need kaubandus- ja tööstuskojale üle antakse. Komisjon ei leidnud mitte wõimaliku olewat seda ettepanekut wastu wõtta, seda enam, et seda asutust mitte olemas ei ole. Ma soowitaksin seda paragrahwi nii wastu wõtta, nagu ta eel-nõus on.

A. Sternfeldt (rhw.): Selle seisuste ärakaotamise seaduse põhimõtetesse on wõetud gildede warandused tööhoolekandeministeeriumi walitsemisele anda, mina teen aga ettepaneku, et neid kaubandus-tööstusministeeriumi walitsemise alla anda. Praegu on linnad juba seisukohta wõtnud ja tahawad, et gildede waranduse äramääramise juures need warandused linnadele tagasi saaksid antud, mis linnade poolt nende walitsemise alla antud olid.

M. Bock (sks.): Ich betone, dass die Gilden nie ein Besteuerungsrecht, wie die Ritterschaften, besessen haben und deren Vermögen nur durch Zuwendungen und freiwillige Spenden entstanden ist. Daher kann von einer Übernahme des Vermögens nicht die Rede sein. Man könnte höchstens die Gilden zu einer Liquidation zwingen.

K. Päts (maal.): Gildedel ei olnud mitte awalikkude maksude wõtmise õigust. Ma ei wõi selle seisukohaga leppida, kui tahetakse selle õiguse puudumise abil gildesid harilikkude seltside seisukohale asetada, kui näiteks Tallinnas gildedel ei olnud niisuguseid õigusi, mis rüütelkonnal olid, siiski olid gilded teatawal ajal ja määral sunduslikud asutused. Kui keegi tahtis endisel ajal Tallinnas suuremal wiisil kaubelda, siis pidi ta tingimata esimese gilde liige olema, tahtis keegi siin õlut keeta, siis pidi ta jällegi suurgildes õllepruulide kogu liige olema. Käsitööd ei wõinud keegi muu teha, kui ainult käsitöömeister ja gilde liige. Warandused, mis sel wiisil aastasadade jooksul kogutud on, tulewad riiklikule seisukohale seada ja sealt nende saatuse üle otsustada, mitte aga neid warandusi eraseltside omaga ühele alusele seada, sest wiimased on oma warandused wabatahtlikult kogunud ja wõiwad neid wabalt jaotada. Gilded on seisused, sellepärast tulewad ka nende warandused, mis pikade aegade jooksul kaubanduse ja tööstuse otstarbel on kogutud, selleks otstar-

beks edaspidi tarwitada. Need warandused riiki juba rikkaks ei tee, ainult kui riik nad ära wõtab, wõiks see kibedust sünnitada. Kuidas nende warandustega tuleb ümber käia, seda ses seaduses ka ära määrata ei saa. Komisjoni aruandja tähendas õieti, et meie ei wõi neid warandusi ka niisugustele asutustele üle anda, nagu härra Bock soowitas, sest et neid asutusi olemaski ei ole, sellepärast on tarwis, et keegi selleks üleminekuajaks need warandused oma alla wõtaks, nende üle selgusele jõuaks ja selle järele seaduseel-nõu walmistaks, mille järel need warandused tuleksid uutel otstarbetel tarwitu-sele wõtta. Praegune seadus ei pea muud, kui ajutise walitsemise korra ära määrama. Siin on ettepanek tehtud, et neid töö-hoolekandeministeeriumi alla anda. Mina ei saaks selle ettepanekuga mitte ühineda: see töö oleks sellele wõimkonnale raskem; selleks, et kindlale ot-susele jõuda, mis nende warandustega peab sündima, ei ole seal seisukoht küllalt selge. Seal peaks hakatama pikka selgitamise tööd tegema; nii oleks wõetud hoolde warandused, mis selle ministeeriumi ülesannetega mitte kokku ei käi. Töö-hoolekandeministeeriumil on need warandused täiesti wõõrad, kuna nad nende iseloomu poolest kaubandus-töös-tusministeeriumi hoolde tuleksid anda. Tähtsaks ja tarwilikuks pean ma aga teise paranduse, mis siin tehtud, et neid warandusi, mis teatawatel ajajärkudel linnade poolt gildedele antud on, esialgu wõiks linnale tagasi anda. Nii on teada; et Tallinna kanuutgilde kätte on antud üks suur hulk liikumata warandust, mis ilma kahtluseta kindel on. Oleks otstarbekohasem seda warandust kohe linnale tagasi anda, sellepärast tuleks tingimata see parandus nii sisuliselt kui ka otstarbe poolest õigeaks tunnistada. See parandus rahustaks linnawalitsusi selle poolest wäga, sest ülekohus oleks niisugust warandust ministeeriumi kätte wõtta, mille kohta kindlaks saaks teha, et ta tõesti linna oma on.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Et gilded mitte nii seisuse iseloomuta ei ole, nagu härra Bock tähendas, seda seletas juba härra Päts ära, minul ei ole sinna midagi enam juurde lisada. Mis muidu härra Bock'i parandusse puutub oleks, et see otstarbekohane ei ole, kui siin seaduses ära öelda, missuguses sihis edaspidine

seadus peab välja töötatud saama. See äramääramine oleks ülelligne ja ei saa seda parandust mitte vastu võtta. Mis nüüd puutub sellesse, missuguse ministeeriumi kätte need warandused walitseda anda ja kas mitte osa nendest linnade kätte anda, pean ma ütleva, et see ettepanud parandus, neid kaubandus-tööstusministeeriumi hoolde anda, mulle ei paista mitte otstarbekohane olevat. Olgugi, et gilded tööstusasutused on olnud, kuid wiimastel aegadel on gilded peajasjalikult õige suurelt osalt hoolekande-asutusteks muutunud. Seal on terwed kapitaalid, mis just gildede endistele liikmetele ja perekondadele abiandmiseks on määratud. Kuidas neid abirahasid välja anti, näitab wiimase aja gildede tegewus. Wähemalt üksikutes linnades on palju niisuguseid warandusi, ja mis töö-hoolekandeministeeriumile palju lähemal seisab, kui kaubandus-tööstusministeeriumile. Aga mis nüüd sellesse puutub, et muist warandusi kohe linnadele tagasi anda, siis oleks see wahetegemine väga raske, wist hirmus raske, sest neid materjaalisid ei ole meil selleks käepärast ja ei ole ka kõige lähemal ajal saada, et seda ära öelda, missugused warandused tuleksid linnale anda, missugused mitte. Paremm oleks siis, kui täielik materjaal käepärast on linnadel oma soovidega esineda. (K. Päts, maal: Ega ei ole ette pandud objektiivisid teha!) Ma ütlen, ministeerium tuleb oma ettepanekuga, kuidas seda teha. Konkreetset ettepanekut ei teinud rahwaesitaja Päts üldse mitte. Ma arwan seda, et ei saa mina nende parandustega ühineda, waid toetan eelnõu ettepanud kujul.

Juhataja J. Seljamaa: Käesolewa paragrahwi kohta on härra Bock'i poolt järgmine parandus tulnud: „Kõik gildede warandused lähewad likwidatsioonini komisjonide kätte, kes koos seisawad nende gildede liikmetest, kes seda warandust üle annawad ainult kultuurhuvide ja heategewatel otstarbetel teenistuses seiswatele asutustele.“ Teiseks on rahwaesitaja Sternfeldt'i poolt parandus § 5 kohta, mis järgmiselt käib: sõnade asemel „töö- ja hoolekandeministeerium“ wõtta „kaubandus- ja tööstusministeerium“ ja paragrahwi lõppu juurde lisada: „linnade omawalitsuste poolt gildede walitsemise alla antud warandused antakse linnadele tagasi“. Nende parandustega ei ole komisjoni aruandja ühinenud, selle-

pärast tulewad nad eraldi hääletamisele ja esiteks akl. Bock'i parandus, kui kaugemale minew. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Edasi on akl. Sternfeldt'i 2 ettepanekut, kuna wõimalus on ühe ettepaneku poolt ja teise vastu hääletada, siis panen nad eraldi hääletamisele. Kes on selle poolt, et käesolewas paragrahwis „töö- ja hoolekandeministeeriumi“ asemel wõtta „kaubandus-tööstusministeerium“. (Hääletatakse.) See parandus on 30 häälega 22 vastu tagasi lükatud. Panen hääletamisele akl. Sternfeldt'i teise ettepaneku: juurde lisada käesolewa paragrahwi lõppu sõnad: „Linnade omawalitsuste poolt gildede walitsemise alla antud warandused antakse linnadele tagasi.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on teine ettepanek vastu wõetud. Panen § 5 ühes wastuwõetud akl. Sternfeldt'i parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 5 on ühes parandusega nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: Komisjoni nimel pean § 6 kohta teada andma, et teine lõige sellest välja on jäetud, nii et § 6 järgmiselt kõlab (loeb): § 6. Waimuliku seisuse seisuslikud warandused lähewad üle wastawate koguduste ehk nende keskasutuste omanduseks.

Tähendus 1. Kõik regulatiivmaksud kirikuõpetajate ja kirikuteenijate kasuks ja kõik sunduslikud maksud ja orjused koguduste ja kirikute heaks kaotatakse ära.

Tähendus 2. Endiste koguduste päralt olewad kihelkonnakooli hooned ühes kooli inwentaariga lähewad wastawate maakonna omawalitsuste omanduseks.

J. Lattik (krst.): Ma teen ettepaneku § 6 I ja II tähendus välja jätta ja nimelt järgmistel põhjustel: siin tähendatakse regulatiivmaksude kohta, ja põhi-seaduses on ära määratud, et kodanikud ei ole kohustatud mitte regulatiivmaksusid maksuma. (O. Strandman, tõer.: Põhiseadus pole weel vastu wõetud!) Siia seisuste seadusesse regulatiivmaksusid panna korruga on natukene imelik, sest seisused ei ole kunagi neid maksnud ja peale selle on juba maaküsimuse juures see küsimus lahendatud, et kõik koguduste maad ja ühes nendega kõik nende päralt olewad warandused

lähewad riigile, nii et need seisuste seadusesse sugugi ei puutu.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on järjekorras aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Nende kahe küsimuse peale wõin järgmist wastata: Kommisjon tõi selle seisukoha, et kesk-asutuste omanduseks pidid need warandused jääma, mis praegu nende, kui sarnaste käes on. Mis kihelkonnakoolidesse puutub, siis on kihelkonnakoolid kindel juriidiline mõiste, need peeti ülewal ja asutati kihelkondade poolt, kuid kuna nüüd kihelkond oma juriidilise mõiste kaotab, siis lähewad nende warandused wastawa maakonna omawalitsuse omanduseks.

J. Püss (sd.): Ma teeksin ettepaneku § 6 tähendus II järgmiselt redigeerida: „Endiste koguduste päralt olewad kihelkonna ja abikoolide hooned — ühes koolide inwentaariga lähewad wastawate maakonna omawalitsuste omanduseks.“

K. Päts (maal.): Mulle näib, et see paragrahw selle seaduse pealkirjaga kokku ei käi. Kui siin räägitakse konsistoriumidest, kui seisuslikkudest asutustest, siis ei saa ma mitte aru, millal ja missuguse seaduse järele on need waimulikud asutused seisusteks tehtud. Meie teame, et konsistoriumid olid riiklikud asutused, mille liikmed rüütelkondade poolt waliti, samuti ka waimulikuseisuse poolt. Kui nüüd konsistoriumis seisuste esitajad tegelastena olid, ja konsistoriumid kiriku korralduste ja korra üle walwasid, siis ei tee see konsistoriumisid weel mitte seisuslikkudeks asutusteks ehk seisusteks. Minu arwates ei olnud konsistoriumid muud, kui kiriku administratiiv asutused.

Minu arwates ei ole ka ühtegi seadust selleks leida, et inimesi wõiks teatawaks seisuseks lugeda, kui nad mingisuguse koguduse ehk kirikliku korralduse liikmed on. Kui siin räägitakse kihelkonnakoolide ja muude waranduste ülewõtmisest, siis ei wõi neid mitte seisuslikkudeks warandusteks pidada, sest ka kihelkonnad ei ole seisused, nagu ma juba tähendasin. Ma pean tähendama, et tähendus II on öeldud, et ainult maakogudustel on koolid, õige aga on, et ka linnades on kogudustel koolid.

Üldse pean ma tähendama, et see paragrahw algusest lõpuni tuleks sellest

seadusest wälja jätta, sest kui meie sarnasel wiisil mitmesugused seadused ühe-teise sisse segame, siis ei ole see seadus, waid Wene tuttaw segapuder — winigrett. Lõpuks tuleks wälja, et meie seisuste kaotamise seadust hakkame otsima koguduste seadusest ja überpöördult.

Juba praegu on need trükitud seaduselehekused kerged kaduma, ja aja jooksl ei jää neist palju järele. Meie põhiseaduses on aga öeldud, et ükski wabariigi kodanik seaduse wastu eksimise korral ei wõi ennast wabandada seaduse mitte-teadmise-ga. Kui meie nüüd sarnaselt otsarbetult endi seadusi redigeerime ja segi ajame, siis muutub nende tarwitamine ja nende teadmine rahwale wäga raskeks.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Härra Päts'i poolt ettetoodud motiivide peale pean ma järgmist wastama. Kui ka meie waimulikseisus mitte ei ole jõudnud kujuneda kindlakujuliseks seisuseks, siiski ei saa ometi mitte salata, et waimulikkudel teataw seisuslik iseloom on. See oli tegelikult seisus. Et meil nüüd waimulikuseisuse kaotamisest jutt on, siis tuleb see sellest, et waimulikseisus ikkagi seisus oli, et temal seisuse mõju oli riigis riigi elu ja rahwa peale. (J. Temant, maal.: Ka adwokaadiseisus on mõju!) Kui Teie adwokaadiseisust tahate ära kaotada, siis tehke sellekohane parandus. (Wahelhüüded paremalt poolt.) No lubage, et ma mitte teie igauhega isiklikult waidlema ei hakka. Ma ütlen, et neil omadustel, mis meie waimulikkuseisust jalal hoidsid, õige tuntaw sarnadus oli seisuslikkude omadustega. Punkti-pealselt seda ära näidata, mis nendes just seisuslikku oli, pole praegu minu ülesanne. Meie wõtame kiriklikkude seisuste warandused üle, aga mitte omale, waid anname nad wastawatele kogudustele kasutamiseks edasi. Sel juhtumisel arwan ma, et härra Päts ja härra Bock ja teised, kes nendega ühel arwamisel, täiesti rahuldatud wõiksid saada. Kuid regulatiivmaksusid meie maksta ei taha ega ka ei maksa. (J. Lattik, krst.: Mitu korda teie kirikumaid ülewõtate, kirikumaade korraldusest ja maksudesträägite?) Kui härrad waimulikud siin oma sissetulekute üle hädaldama hakkawad, pole nad mitte õige koha peale sattunud.

Mis puutub härra Puss'i parandusesse, siis pean ma ütleva, et minul ja komisjonil sarnased koolid tundmata olid, kui neid linnades peaks leiduma, siis lähewad nad muidugi linnawalitsustele üle.

Juhataja J. Seljamaa: Käesolewa paragrahwi kohta on tehtud kolm parandust. Rahwaesitaja Lattik'u poolt on parandus tehtud selles paragrahwis tähendus I ja II wälja jätta, rahwaesitaja Puss'i poolt on parandus tehtud paragrahwi tähendus II järgmiselt redigeerida: „Endiste koguduste päralt olewad kihelkonna ja abikoolide hooned ühes kooli inventaariga lähewad wastawate maakonna omawalitsuste omanduseks.“ Rahwaesitaja Päts'i poolt on ettepanek tehtud, seda paragrahwi seadusest wälja jätta. Esimeseks panen hääletamisele rahwaesitaja Päts'i ettepaneku, kui kõige kaugemale minewa. (Hääletatakse.) Sellega on ettepanek nähtawa enamusega tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele rahwaesitaja Lattik'u ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rahwasaadik Puss'i ettepanek. Et sellega komisjoni aruandja ühinenud on, siis hääletan teda ühes § 6. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6. ühes rahwasaadik Puss'i parandusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 7. Kõik asutused ja isikud, kelle käes ükskõik missugusel alusel on olemas §§ 1—6 ülesloetud seisuste ja nende asutuste warandusi, peawad need warandused üles ja üle andma wastawatele ministeeriumidele, linna- ehk wallawalitsustele nende poolt wäljakuulutatud tähtaegadel. Selle kohustuse mittetäitjad wõetakse seaduslikule wastutusele sellekohaste kriminaal seaduste põhjal.

Käesolewa seadusega tühistatakse kõik ülesloetud seisuste resp. seisuslikkude asutuste waranduste rentimised, pantimised ehk wõõrandamised, mis on tehtud pärast 24. weebruari 1918. a. ilma Eesti Wabariigi Walitsuse erilise loata.

H. Koch (sks.): Ich wehre mich dagegen, dass dem Gesetz rückwirkende Kraft gegeben wird, wodurch alle von den ständischen Institutionen abgeschlossenen Pacht-, Pfand- und Kaufverträge

nach dem 24. Februar 1918 für ungültig erklärt werden. Rechtskräftige Urteile kann man nicht durch Gesetze mit rückwirkender Kraft aufheben.

O. Strandman (töer.): Austatud rahwasaadikud! Ma pean tunnistama, et isiklikult rahwasaadik Koch'i ettepanekut täielikult toetan. Kui seaduse ettepanekus kõik rentimised, pantimised ja lepingud, mis on tehtud pärast 24. weebruari ilma Eesti wabariigi loata, tühjaks tulewad tunnistada, siis mina, kui jurist, pean tähendama, et kõigepealt on küsimus ära otsustada, kas olid need toimingud seaduslikud wõi mitte, mis sel ajal tehti. Ütleme, et niisugune kord olemas oli, siis peaks Eesti walitsusel kõhtu teel õigus olemä kõiki neid rentimisi ja pantimisi tühjaks tunnistada. Olid aga nad seaduslikud sel ajal, kui neid kreposteeriti ja maksma pandi, siis ei saa minu arwates 1½ aasta pärast neid tagantjärele tühjaks tunnistada. Kui meie niisugused määrused Eesti wabariigis maksma paneme, et meie täna seaduse wastu wõtame ja homme kõik selle põhjal tehtud faktid tühjaks tunnistame... (J. Temant, maal.: Aga maaseadus?) Ma ei tea, kuidas maaseadusega on, kui seal midagi wastu wõeti sellesarnast, siis peab alati neis jälgedes käima. Nagu ma ütlesin, et kui on midagi seaduswastaselt tehtud, seda walitsus protsessi teel peab läbi wiima ja mitte tagantjärele seda, mis endise seaduse põhjal on maksma pandud, ümber lükkama.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on järjekorras aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ma ei saa nende seisukohtadega, mis härrad Koch ja Strandman siin ette töid, mitte ühineda. Rewolutsioon on iseenesest fakt, millel teatawad õiguslikud tagajärjed on. Üks neist asjadest, mis rewolutsioon ette tõi, oli, et seisuslikud asutused, kui sarnased, pidid ära kaduma. Minu teada ei ole rüütelkond wist mitte awalikult Wene ega Saksa walitsuse ajal omi koosolekuid pidanud, ega mingisuguseid otsuseid oma waranduse kohta teinud. Peaasjalikult käiks see seadus just rüütelkonna wastu ja rüütelkond on selles asjas juba teatawas mõttes patustanud sellepärast, et selle seaduse läbi, mis Wene walitsuse poolt Kerenski ajal maksma pandi meie Eesti kubermangu kohta sai otsekoheselt ära tähendatud, et rüütelkonnal

tuleb üks osa oma warandusest omavalitsuse asutusele üle anda. Missugused warandused pidid üle antud saama, selle üle pidid iseäralikud komiteed kokku astuma ja wahekorda seletama. Loomulik, et senni, kui see wahekord selgitamata, lihtlabane sündsustunne oleks pidanud ütleva, et üldse warandusi mingisuguseid ära anda ei wõi. Kuid selle peale waatamata on rüütelkonnad wististi ka wormilikult, sellepärast, et krepostijaoskonnad sinna wahele ei ole saanud segada, warandusi kreposteerinud, ja peab neid ainult nüüd mingisuguse protsessi põhjal tühjaks tunnistama hakkama. Ma arwan aga, et moraaliselt niisugused tehingud mitte kestma jääda ei wõi. Oleks wõinud ju kaugemale edasi dateerida, kui 24. weebruar 1918. a., ei ole aga seda wististi mitte tarwis, sest et Wene ajal seda mitte ei tehtud, seda tehti sel ajal, kui Saksa okupatsioon peale hakkas, arwates, et sel ajal kõik asjad lubatud olid. Niisuguseid tegewusi, mis sel ajal tehtud said, neid tegewusi meie seaduslikuks ei wõi tunnistada.

H. Koch (sks.): Ich erkläre kurz, diese Behauptung des Abg. Olesk entspricht nicht den Tatsachen. Während der Okkupationszeit ist kein Vermögen beiseite gebracht worden.

Aruandja L. Olesk: Ma ütlen, sel ajal, kui Saksa okupatsiooni aeg peale hakkas, siis hakkas teine waim, et wõib kõik teha. Kunas, seda ma ei öelnud.

J. Lattik (krst.): § 7 seisab, et kõik asutused, kelle käes on §§ 1—6 ülesloetud seisuste ja nende asutuste warandusi, peawad need warandused üle andma. Ma tahaksin komisjoni aruandja käest teada saada, kes täna siin juriidiliselt seletab, kas see käib ka nende kohta, mis maaseaduse järele ei ole nende jaoks antud. Maaseaduse järele on need maad koguduste kätte antud, et nad neid edasi walitseksid. Kas see seadus wõtab need ära wõi mitte? Kas ma ei saaks selle kohta seletust?

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Need lepingud, mis maaseaduse põhjal on tekkinud, need ei käi mitte selle seaduse alla, sest

need ei ole enam mitte koguduste warandustega tehtud, waid nendega, mis riigi poolt kogudustele on antud. (J. Lattik, krst., hüüab midagi wahele.) Üks teoloogiline küsimus. (J. Lattik, krst.: Ma näen, et jurisprudentsist puudus.) Ma ei ole akl. Koch'i parandusega mitte nõus.

Juhataja J. Seljamaa: Panen akl. Koch'i paranduse, § 7. teist osa wälja jätta, hääletamisele. (Hääletatakse.) Akl. Koch'i parandus on 37 häälega, 24 vastu tagasi lükatud. Panen § 7 hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 7 vastu wõetud.

Aruandja L. Olesk: See seadus on läbi. § 8 langeb ära sellel puhul, et I osas juba see oluliselt sees on.

E. Kübarsepp (rhw.): Peale selle, kui seisuste ärakaotamise seadus päewakorralt ära sai wõetud, arutas seadusandlik komisjon küsimust, mis puudutab eraõiguse normide käsitamist selle järele, kui seisused ära kaotatud on. Seadusandlik komisjon wõttis vastu Asutawale Kogule ettepanemiseks täienduse, mis käib järgmiselt: „Balti eraseaduste kolmandas jaos ettenähtud maa- ja linnaõigus, niisama ka Eesti- ja Liwimaa talurahwaseadustes 1856. ja 1860. aastast leitud määrused eraõiguse alal jääwad ajutiselt maksma kodanikkude ja nende järeltulijate kohta, kes senni nende määruste alla käisid“. See täiendus nimelt oli tingitud sellest, et II lugemisel wõeti vastu parandus seisuste ärakaotamise seaduses, milles loeti üles terwe rida seadusi, mis makswusetaks tunnistatakse; nende hulgas ka Liwi- ja Eestimaa talurahwaseaduste eraõiguse normid. Neid norme on Liwimaa talurahwaseaduses umbes 190 ja Eestimaa talurahwaseaduses 145 paragrahwi ja nad käsitawad peajasjalikult paranduse õigust. Nende asemele asendab parandus Balti eraseaduse III jaos maaõiguse — landrecht'i.

Kuigi talurahwaseaduses leitud normid ajanõuetele ei wasta, ei wõi öelda, et nende asemele seataw maaõigus seda puudust kõrwaldaks, sest maaseadus, mis eraseaduse III jaos leitud, on aadeli waimust läbiimbunud seisuslik eraõigus ja tuleb ümbertöötamisele,

missuguse tööga kohtuministeriumis juba peale on hakatud.

Paranduse järele hakkaks ühe osa kodanikkude kohta maksuma seadus, mis aasta või paari pärast muudetud saab. See ajaks keerulised eraõiguslikud wahekorrad veel rohkem segi, kui nad olid, igatahes ei saaks sellega demokraatlikumat eraõigust kätte. Kui selle peale tähendati, et wahed talurahwaõiguse ja Balti eraseaduse wahel väga väikesed on, siis ei või seda mitte õigeks lugeda. Oleks pidanud läbi töötama need talurahwaõiguse ja Balti eraseaduse III jao paragrahwid ja wõrdlema. See oleks aga hulga aega wõtnud. Seda ei ole komisjon teinud ja ei olekski sellega küll niipea toime saanud, kuna seisuste ärakaotamise seaduse arutamine edasilükkamist ei kannata, Balti eraõiguse III jao sissejuhatuse § XII ütleb, et talurahwa eraõiguslikud wahekorrad reguleeritakse talurahwaseaduse järele ja maaõigus jääb ainult subsidiaar-õiguseks, sellega on talurahwa eraõigusele prewaleeriw tähtsus antud ja ta jääb aluseks, kuna maaõigust tarwitatakse, kui subsidiaar-õigust. Komisjonis on juba arutusel olnud ja näidatud mõne paragrahwi peale maaõigusest, mis soowitawad ei ole ja segadust wõiwad sünnitada. Pealegi oleks see seadus ainult lühikeseks ajaks. Igatahes tuleb aga seda tähele panna, et kui parandus, mis II lugemisel wastu wõeti, sisse jäetaks, siis tuleks iseäralik maksmapanemise seadus wälja töötada, mida tehtud ei ole. Sellepärast teeb komisjon ettepaneku seda parandust uuel kujul wastu wõtta.

J. Temant (maal.): See lisa, mis praegu ette kanti, on wastuwõtmatu, sellepärast, et ühelt poolt kaotame meie seisused ära ja teiselt poolt jääwad eraõiguse normid seisuste kohta ometi maksuma. Kuidas teatakse, kes minewikus teatawa seisuse liige oli. (K. Päts, maal.: Pitser tuleb otsaette panna!) Kus on siis need instituudid, kes hakkawad üles märkima, kelle wanedad sel ja sel ajal waimuliku- ehk mõisnikuseisuse liikmed olid. Kui meie seisused ära kaotame, siis kaowad ühtlasi ka need instituudid ja orgaanid, kes seda seisust teenisid. Nii on siis meil wõimatu selgeks teha, missuguse seisuse liige keegi esiwanemate järele peaks olema, ehk meie peaksime iga üksiku isiku kohta terve uurimise ette wõtma. Ainukene

wõimalus on praeguse eelnõu enese nõrkusi selle tõttu parandada, et meie ta maksmapanemise seaduse wälja töötame. Peab ühe eriseaduse wälja töötama, kuidas seda eelnõu maksuma panna, see on ainukene wõimalik tee segaduste ärahoidmiseks. See lisa aga, mis praegu ette pandi, on juriidiliselt täiesti wõimatu. Teiselt poolt aga näitab praegune seaduseelnõu, missugusesse seisukorda meie üldse satume, kui meie ülepeakaela seadusi wälja andma hakkame, ilma et meie selleks põhjalikult ettewalmistuse töösid ei tee. Meie kõik tunnistame, et seisused on oma aja ära elanud, aga kui meie neid seadusandlikul teel kaotama hakkame, siis tuleb selleks teatud aeg ettewalmistuse tööd teha, ja siis must walge peal öelda, mida meie tahame. Aga kui meie selle ettewalmistuse töö, nende wanade seadustega wõrdlemise, mis maksuma jäanud, tegemata jätame, wõime sarnasesse olukorda sattuda, nagu meie praegu sattunud oleme. Sarnase abinõuga, nagu praegu rahwaerakonna poolt ette pandud, ei saa midagi maksuma panna, ja sellepärast arwan ma, et see lisa on wastuwõtmatu. (A. Anderkopp, töer.: Ta on ometi wastu wõetaw!) Ma ei kahtle selle juures, Teie olete palju ilusamaidki asju wastu wõtnud, kui praegune lisa on.

O. Strandman (töer.): Praegune küsimus on üks keerulisematest. See on seadusandlikus komisjonis arutusel olnud. Kuulen täna, et ka härra Temant olla seadusandliku komisjoni liige, kahjuks ei ole härra Temant seal veel käinud. (J. Temant, maal.: Ükskord olite seal, siis küll mind ei olnud!) Ma pean ütlema, et ma alles hiljuti sinna walitud sain, aga härra Temant'i ei ole ma veel näinud, ehk ma küll mitmel koosolekul olen käinud. See küsimus on väga keeruline ja kui tema kohta mingisugusele selgusele saab, siis wist mitte niisugusel suurel koosolekul, waid ainult komisjoni koosolekul. Peab tunnistama, et kui meie selle määruse wastu wõtame, mis seadusandlik komisjon esimese paragrahwi juurde ette pani ja mis wastu wõeti, siis oleme tõesti wäljapääsemata seisukorras. Komisjoni aruandja ei ole sellega ühinenud. On olemas teooriad, mis selle küsimuse lahendamise väga hästi ära määravad. Meie kohtud käiwad teooria järele, ja siis ei tule wististi

mingisuguseid takistusi. Pean ütleva, et mind see küsimus väga on huwitanud, ma olen meie kohtunikudega palju kokku puutunud ja adwokaatidega rääkinud ja kõik tulewad otsusele, et kui määrus maksma jääb, mida teisel lugemisel wastu wõeti, siis on meie kohtupidamine wõimatusse seisukorda sattunud. Kohtunikud ütlevad, et ükski talupoeg ei saa ilma protsessita läbi ajada ja nüüd ei tea meie tõesti, mis seadus meil maksmas on. Härra Temant arwas, et kui meie selle määruse wastu wõtame, mis praegu käsil, siis segadus weel suuremaks läheb. Meil on kindel kawatus, kohtuministeeriumile teha ettepanek tsiwiilseaduse maksmapanemise kohta. Kahjuks on meie kohtuministeerium siamaani seadusandlikus töös pisut teisel seisukohal asunud. Tema on sel arwamisel, et tuleks meil kodanline koodeks wälja töötada. Asutaw Kogu lükkas selle ettepaneku tagasi läinud kewadel, nüüd peab kohtuministeerium, kellel abinõud ka olemas on, Asutawa Kogu alla painduma ja just meie seaduste maksmapanemise seaduse wälja töötama. Tsiwiilõiguste kohta on seadusandlikus komisjonis kawa wälja töötatud ja wastu wõetud. Kui III lugemisel see seadus wastu wõetakse, siis esineb ka seadusandlik komisjon sellekohase ettepanekuga. Igatahes on see parandus wõi täiendus, mida akl. Kübarsepp tegi, ühemeelne seadusandliku komisjoni otsus, III lugemisel lükatakse härra Olesk'i parandus tagasi, sest üheskoos nad olla ei wõi. Meie oleme sunnitud seda ettepanekut II lugemisel tegema, sest III lugemisel on wõimatu Asutawale Kogule ettepanekut teha.

Aruandja **L. Olesk**: Ma lähen lahku härra Strandman'i arwamisest ja mina olen ka kohtunikudega ja adwokaatidega rääkinud, kuid ma ei ole mitte kuulnud, et seisustekaotamise seadusega seisukord weel keerulisemaks läheks. Härra Kübarsepp'a ettepanek teeb igatahes palju tööd praegusel kujul ja sellepärast oleks parem olnud, kui siin mõni asjalik parandus oleks tehtud.

Juhataja **J. Seljamaa**: Komisjoni aruandja ei ole tehtud ettepanekuga mitte ühinenud. Panen hääletamisele ettepaneku, sellesse seadusesse wõtta lisaparahw: „Balti eraseaduste kolmandas jaos ettenähtud maa- ja linnaõigus, niisama ka Eesti- ja Liwimaa talurahwa-

seadustes 1856. ja 1860. aastast leiduwad määrused eraõiguse alal jääwad ajutiselt maksma kodanikkude ja nende järeltulijate kohta, kes senni nende määruste alla käisid.“ (Hääletatakse.) 30 häälega 25 wastu on see lisaparahw tagasi lükatud. (Wahelihüüded: Lõpetame koosoleku!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) 37 häälega 22 wastu on otsustatud koosolek lõpetada.

Enne koosoleku lõpetamist palun sekretääri Leedu Asutawa Kogu poolt saadetud telegrammi ette lugeda.

8. Terwitustelegrammi ettekandmine.

Abisekretäär **A. Jürman** (loeb): Tõlge. Asutawa Kogu esimehele, Tallinnas.

Austatud härra! Leedu Asutaw Kogu on rõõmuga wastu wõtnud õnnesoowi Eesti Asutawa Kogu ja Eesti rahwa poolt, kellel õnn on olnud ennast wabastada kumbagi rahwa ühistest waenlastest warem, kui see Leedul wõimalik on olnud. Leedu Asutaw Kogu, awaldades oma sügawat tänu, terwitab ja soowib õitsewat tulewikku Eesti Asutawale Kogule, kes on juba hiiglatöö ära teinud iseseiswuse saawutamiseks ja rahuseisukorra loomiseks, samuti kui ka maa wabastamiseks tema waenlastest. Leedu Asutaw Kogu loodab, et Eesti ja Leedu, kes on kannatanud ühiste raskuste all, käsikäes sammudes õnnelikule tulewikule wastu lähewad. Kõige suuremat lugupidamist awaldades Stulginskask, Leedu Asutawa Kogu esimees. (Kiiduwaldused.)

See telegramm on saadud Eesti Asutawa Kogu juhatuse poolt saadetud järgmise telegrammi peale: Leedu Asutawale Kogule, Kowno. Terwitan Eesti Asutawa Kogu nimel Leedu Asutawat Kogu tema kokkuastumisel. Mitu aastasada on Leedu rahwas sunnitud olnud wõõra wägiwalla all kannatama. Ainult hiljuti on temale wõimalus awanenud täiesti iseseiswalt oma riigi uuestiloomisele ja korraldamise tööle asuda. Eesti rahwas, kes samuti surwe alt on wabaks saanud, terwitab rõõmuga sõbralikku Leedu rahwast, soowides Leedu Asutawale Kogule õnne tema awamispäewaks ja õnnistusrikast tegewust Leedu riikliku iseseiswuse ja rippumatuse kindlustamisel. Eesti Asutawa Kogu esimees Rei.

Juhataja **J. Seljamaa**: Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta. (Wahelhüüded: Harilikul ajal!) On ette pandud koosolek pidada harilikul ajal. Selle vastu ei

waielda, loen selle ettepaneku wastuwõetuks.

Lõpetan Asutawa Kogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **J. Seljamaa**.

Abisekretäär **A. Jürman**.